

Woorden / Van totale oorlog en andere versimpelingen

door Bas den Hond
2001-09-19

Woorden schoten tekort, vorig week dinsdag. Maar niemand neemt genoeg met een verbijsterd kijkende president; hij moet woorden vinden. Hij vond: totale oorlog.

Die keuze kan het verloop van de gebeurtenissen beïnvloeden, denkt de Leidse hoogleraar Arie Verhagen. Maandag gebruikte hij de aanslagen in de VS in een eerstejaars college Nederlandse Taalkunde. Om te illustreren dat woorden verraden hoe je over de dingen denkt, en hoe ze van de weeromstuit je denken kunnen bijsturen.

„Om te beginnen gaan mensen dingen zeggen als 'Afghanistan biedt onderdak aan Bin Laden'. Alsof dat land een wil heeft. Het praat wel gemakkelijk, daarom doen we het ook, maar we gooien wel alles op één grote hoop. Omgekeerd ook; wij zijn solidair met 'Amerika'. Ik zou liever zien dat we dat waren met 'de Amerikanen', of nog beter: 'de slachtoffers'. Er zijn nu eenmaal tussen mensen verschillen in positie, macht en dus ook in het effect dat deze gebeurtenissen op hen hebben. Het is misschien wat moeizamer om te praten over 'de Afghanen die Bin Laden onderdak verschaffen', maar als iedereen dat zou doen, waren we een eind verder. Want de anti-Amerikaanse krachten hebben juist belang bij dit verschijnsel; 'Amerika verdiende het'. Het kost een extra stap van rationaliteit en analyse om je aan zo'n taalverschijnsel te onttrekken."

„Ik was daarom onder de indruk van een van de eerste reacties van Colin Powell. Hij zei: „Dit zal een oorlog worden, langdurig en op vele fronten". Dat sloot goed aan bij het gevoel, dat bij deze enormiteit een groot woord hoort. Maar toen ging hij die fronten uitleggen: het economische front, het diplomatieke. Met allerlei voorbeelden maakte hij die fronten metaforisch, en daarmee die oorlog zelf ook. Heel knap."

„Een student vroeg of hij dat bewust deed. Grote retorici, zoals Cicero, zouden daarover zeker hebben nagedacht. En een Amerikaan met een beetje opleiding heeft daarin meestal meer training gehad, en theorie, dan een Nederlander. Maar dit moest hij volgens mij zó snel doen..."

„Bush gebruikt het woord oorlog lang niet zo subtiel. En van Kok weet ik het niet. Ik word daar benauwd van. 'Oorlog' brengt met zich mee dat je accepteert dat er onschuldige slachtoffers vallen. Je moet er hardop over nadenken of je dat voor je rekening wilt nemen, dan wordt het tenminste niet onbewust aan ons opgedrongen."

„En als Bush het nu over 'totale oorlog' heeft, dan is dat helemaal niet best. Dat herinnert aan de vraag van Goebbels: Wollt Ihr den totalen Krieg... Het betekent dat het een oorlog is waar geen aspect van het leven aan ontsnapt. Alles staat in dienst van die oorlog. Dat zou de grootste morele nederlaag zijn die deze terroristen ons konden aandoen."